

РЕКРЕАЦІЙНА ГЕОГРАФІЯ І ТУРИЗМ

УДК 796.51

Світлана ШМАЛЄЙ, Ірина РЕДЬКА

ПРИРОДНІ АСПЕКТИ РОЗВИТКУ ОЗДОРОВЧОГО ТУРИЗМУ НА ХЕРСОНЩИНІ

В статті проаналізовані гідромінералогічні та кліматичні ресурси Голопристанської, Скадовської, Генічеської та Каланчакської курортних зон. Визначено пріоритетні засоби і методи використання лікувально-оздоровчих факторів. Ступінь дослідження хімічного та мікробіологічного складу недавно відкритих термічних мінеральних джерел, відсутність їх курортологічної експертизи, низьке інформаційне подання Херсонщини на туристичному ринку створюють дисбаланс між наявними природними умовами та ступенем їх використання.

Ключові слова: оздоровчий туризм, природний фактор, кліматичні та гідромінералогічні ресурси, курортна зона.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Аналіз останніх досліджень і публікацій. Необхідною умовою формування санаторно-курортних комплексів є наявність і висока якість рекреаційних ресурсів. Важливе значення серед рекреаційних ресурсів мають природні фактори, які сприяють або обмежують можливості засвоєння та експлуатації санаторно-курортних комплексів [1; 6]. Характер просторового розподілу і взаємного поєднання природних факторів суттєво впливає на екологічні особливості організації оздоровчого туризму.

Роль окремих природних чинників у процесі туристичної діяльності неоднозначна. Це зумовлено, по-перше, різноманітністю цілей відпочинку (лікувальні, оздоровчі, пізнавальні, спортивні), а також його видів і форм організації, по-друге, багатокомпонентним складом природного середовища і множинністю рекреаційних властивостей кожного з цих компонентів [4].

З точки зору впливу на формування організаційної основи оздоровчого туризму вся сукупність природних і антропогенних факторів може бути поділена на три групи:

- ресурси, функціонально необхідні для конкретних видів лікування і відпочинку або їх груп (лікувальні мінеральні води та грязі, клімат, ландшафт, водойми та їх береги, біологічні ресурси (особливо охоронювані природні території), а також об'єкти матеріальної культури пізнавального та естетичного значення;
- природні умови відпочинку, мають вплив (позитивне чи негативне) на сам процес лікування і відпочинку та його ефективність (медико-географічні, санітарно-гігієнічні, пересіченість і крутизна рельєфу, прохідність лісів, небезпечні природні явища тощо);

- фактори, що впливають на можливість курортно-туристського будівництва та функціонування інфраструктури (наявність джерел водопостачання, інженерно-геологічні і ґрунтово-рослинні умови тощо) [2, 3].

Перспективи становлення оздоровчого туризму кожного регіону, в тому числі і Херсонщини, вимагають комплексного вирішення наступних завдань:

- оцінка стану природних лікувальних ресурсів (мінеральні води та пелоїди) окремих територій для лікувально-профілактичних цілей і використання в медичній практиці;
- розробка методів раціонального використання гідромінеральних ресурсів та їх збереження;
- дослідження хімічного складу і фізико-хімічних властивостей мінеральних вод і лікувальних пелоїдів за показниками макрокомпонентного, мікроелементного, радіонуклідного, органічного і газового складів;
- оцінка якості та сучасного стану гідромінеральних ресурсів окремих родовищ Херсонщини;
- розробка нових методів раціонального використання мінеральних вод і пелоїдів в лікувально-профілактичних цілях та їх збереження [9].

Виходячи з вищевикладеного, метою цієї роботи є аналіз особливостей природних рекреаційно-курортних характеристик території Херсонської області.

Формулювання цілей статті. Виходячи з вищевикладеного, метою цієї роботи є аналіз особливостей природних рекреаційно-курортних характеристик території Херсонської області.

Виклад основного матеріалу. Відомо, що сучасний туризм характеризується активною динамікою, міждержавними та міжрегіональ-

ними переміщеннями, масовістю та індивідуальністю [8].

У такому контексті особливого значення набуває феномен географічного розташування Херсонщини оскільки в системі територій Чорноморського узбережжя Херсонська область займає специфічне і перспективне природно-кліматичне та рекреаційно-ресурсне положення.

Враховуючи значну площу Херсонській області (28,5 тис. км²), яка займає 8 місце за цим параметром в Україні, і невисоку щільність населення (40-45 чоловік на квадратний кілометр) в силу 19 місця за чисельністю населення, в поєднанні з значною протяжністю (200 км) морського узбережжя, наявності 2 біосферних заповідників, Нижньодніпровського національного природного парку, 62 пам'яток природи республіканського значення, тривалістю оздоровчо-курортного сезону понад 5 місяців, слід впевнено розвивати рекреаційно-курортний потенціал Херсонщини як пріоритетну екологічну територію Чорноморського басейну [5].

Слід зазначити, що на Херсонщині відзначається щорічний приріст організованих туристів на 15-18%, що дозволяє більш ніж 230 установам готельної індустрії взаємодіяти з 120 туристичними фірмами та операторами, формувати і реалізовувати якісний туристичний продукт, в першу чергу, для сімейного, дитячого, молодіжного та екологічного туризму [7].

Першочергову значимість мають місцеві кліматичні курорти Херсонської області із середньорічною температурою +10 С, середньою температурою 3 літніх місяців +29°С, температурою водойм +20-26°С.

Херсонщина характеризується поєднаним впливом кліматичних і бальнеологічних оздоровчих факторів.

Курортні зони Херсонської області простягаються від Залізного Порту та до Хорлів. Морська берегова зона налічує понад двісті кілометрів з піщаним покриттям. Всі частини цієї курортної території півдня України – Азовський, Лазурне, Залізний Порт, Скадовськ, Хорли – мають абсолютно індивідуальні й неповторні риси [5, 8].

Гідромінералогічні ресурси Херсонської області представлені вуглекислими (вміст вільної вуглекислоти до 75 мг/л) Каланчацькою та Новокаланчацькою мінеральною водою, а також сірководневою (вміст сірководню від 10 до 25-30 мг/л) Станіславською

мінеральною водою.

Грязе-бальнеологічні ресурси представлені грязями, колоїди яких складаються із сполук заліза з сіркою, води з окисом алюмінію або заліза і глинистих часток, просочених мінералізованою і розсільною водою.

На території Херсонської області добре зарекомендували себе грязі озера м. Гола Пристань, які широко використовуються як на курорті, так і в грязелікарнях м. Херсона та області. Крім того, лікувальні грязі є у великій кількості на Сиваші й Арабатській стріліці.

На думку фахівців, південь Херсонщини, за своїми природними властивостями, може бути віднесений до числа кращих лікувально-оздоровчих територій світу [4]. Це райони Херсонської області, розташовані на Чорноморському узбережжі та в гирлі Дніпра – Скадовський район (м. Скадовськ, смт. Лазурне, с. Червоне), Голопристанський район (м. Гола Пристань, села Залізний Порт та Більшовик).

Однією з найбільш значущих курортних зон Херсонщини є *Скадовська курортна зона*, розташована на узбережжі Джарилгацької затоки Чорного моря.

Важливою особливістю клімату Скадовської курортної зони є відсутність різких коливань температури як літом, так і взимку – середня температура липня +24,7 °С, січня -2 °С. Середньолітня температура становить +28 °С при звичайній температурі води +27 +28 °С. На узбережжі Джарилгацької затоки відносна вологість повітря не висока – 60-80%, завдяки чому легше переноситься жара. Під час курортного сезону переважають південні і південно-західні легкі вітри – бризи, вдень дмуть з моря на сушу, приносять свіже морське повітря, стримуючи спеку. Вночі бризи несуть нагріте повітря із степу, пом'якшуючи прохолоду. Таке змішання степових і морських повітряних мас і наявність сірководню у водах Джарилгацької затоки створює сприятливі умови для оздоровлення органів дихання. Завдяки високому вмісту йодистих і бромистих солей (близько 2%) у водах Джарилгацької затоки та інтенсивному випаровуванню, повітряний басейн курортної зони насичений цими іонами.

Природний радіоактивний фон на пляжах Скадовської курортної зони коливається в межах 2-12 мкф/рік, тоді як середній природний радіоактивний фон Причорномор'я складає 18 мкф/рік. Це дозволяє більш тривалий час перебувати під відкритим сонцем. Період

можливої геліотерапії складає 8 місяців (березень-жовтень), оптимальний 6 місяців (квітень-вересень). Тривалість опромінення для утримання меж еритеми в червні-липні на відкритому горизонті в полудень – 12-14 хв., а о 10 годині ранку – 16-18 хв.

Клімат Скадовської курортної зони сприяє загальному зміцненню організму, особливо корисний при лікуванні астми, гіпертонії, хвороб серця, атеросклерозу, розладах травлення та ін. Перебування на даній території також показано в післяопераційний період, при виснаженні сил, головного болю.

За висновком Одеського НДІ курортології Скадовська курортна зона більше всього підходить для оздоровлення дітей. Клімат Скадовської курортної зони сприятливий для лікування та оздоровлення дітей з ексудативним діатезом, рахітом, схудненням, недобрив'ям, залишковими явищами легеневих і бронхіальних захворювань, хронічним тонзилітом, неврозами, а також з порушенням постави, гіповітамінозом, відставанням у фізичному розвитку.

У той же час не рекомендується купатися в морі особам з гострими захворюваннями серця, при серцево-судинної недостатності, при захворюванні нирок, важких формах неврозів та особам із стійкою гіпертонією.

Піщаний берег дозволяє використовувати псаммотерапію, яка успішно застосовується при хворобах опорно-рухового апарату (артроз, остерахандроз), нервової системи (неврити, поліомієліт), спазмів судин, жіночих запальних хворобах, у тому числі при безплідді, хронічних простат, порушеннях обміну речовин (ожиріння, подагра), захворюваннях верхніх дихальних шляхів (фарингіт). Не можна застосовувати піщані ванни при туберкульозі, епілепсії, злоякісних пухлинах та хворобах крові.

Природні рекреаційно-оздоровчі ресурси Скадовської курортної зони не вичерпуються прекрасними кліматичними умовами. Тут виявлено кілька джерел мінеральної води для бальнеологічного лікування і внутрішнього застосування.

У 1975 році гідрогеологічне управління "Укргеокаптажмінвод" провело розвідку мулових грязей в Джарилгацькій і Каржинській затоках і озерах Скадовської медичної зони. Дослідження 2003 року показали, що в районі витоку південно-західній частині Каржинської затоки і на острові Джарилгач (озеро Синє) зустрічаються поклади пеллоїдов, які за своїми

характеристиками в основному відповідають вимогам, які висуваються до лікувальних грязям.

У Каржинській затоці запасів грязей 3,5 тис.т. Знаменитий цілющий чорний мул, який здавна використовується місцевими жителями для лікування хвороб суглобів, утворений протягом віків являє собою природні органічно-мінеральні колоїдальні утворення мулу харових водоростей. Мул має високу теплоємність і теплоутримуючу здатність, яка містить, як правило, терапевтично активні речовини, такі як солі, газу, біостимулятори і живі мікроорганізми. Ще Геродот писав "В Тавриді на солоному озері використовується єгипетський метод лікування: хворого занурюють в цілющу грязь, підігріту сонцем, а потім купають в солоній морській воді". Про цілющі грязі Скадовська в 1896 року писав В. Румель.

На території Скадовської курортної зони розташовані санаторно-оздоровчі (санаторій "Скадовськ", пансіонат "Хвиля", санаторно-оздоровчий комплекс "Гілея"), оздоровчі (оздоровчі комплекси "Червоні вітрила", "Таврія", "Парус") заклади, дитячі оздоровчі табори ("Романтик", "Нафтовик", "Орлятко", "Веселка", "Енергія", "Слава", "Бригантина", "Дельфін", "Аврора", "Сузір'я Таврії", "Ластівка", "Білі крила", "Чайка", "Сонячний", "Чорноморська хвиля", "Прибережний" ім. В. Усова, Ю. Гагаріна та ін.).

Голопристанська курортна зона належить до південного степу. Клімат континентальний, надзвичайно сухий, коефіцієнт зволоження території найменший в Україні <0,8. Тривалість літа тут становить 5-5,4 місяців на рік. Середня температура повітря трьох літніх місяців становить +28 °С, температура води коливається від +20 до +25 °С.

Курортно-оздоровчі ресурси району визначаються лікувальними грязями озера Соляного, Чорноморським узбережжям і морською водою, цілющим приморсько-степовим кліматом і наявністю лісонасаджень. Ліси переважно хвойні та змішані.

Цілющі властивості о. Соляне відомі з часів скіфіф. За висновком фахівців, ропа о. Соляне відрізняється більшою концентрацією карбонатів, ніж ропа озер Куяльницького і Хаджибейського лиманів (Одеська обл.), а також Слов'янська. У сульфідно-мулових лікувальних грязях о. Соляного міститься ряд розчинних і нерозчинних солей, сірководень, каротин, гормони, а також пеніциліноподібні і фолікуліноподібні речовини, що наділяє їх

високоєфективними бактерицидні і протизапальні властивості. Запаси грязі складають 87 тис. м³.

Лікувальна хлоридно-натрієва ропа озера Соляне вельми багата хлоридами, карбонатами, гідрокарбонатами, залізом, сіркою, калієм, бромом, йодом, магнієм і т.п. Її запаси становлять 21 тис. м³ на рік.

У 1889 р. біля о. Соляне було відкрито санаторій "Гопри" – бальнеологічний, грязьовий, кліматичний курорт, розташований в помірньо-континентальній зоні (зоні степу).

Курорт "Гопри" – найстаріша здравниця півдня України, відома своїми унікальними природно-лікувальними факторами: сульфідно-мулові грязі і хлоридно-натрієва ропа озера Соляне, яке знаходиться на території санаторію. Лікувальна грязь озера, завдяки своїй унікальній структурі, досягає більш результативного лікувального ефекту, ніж ефект Мертвого моря. Недалеко від санаторію є хвойні та листяні лісові масиви. Максимальне для України число днів і годин сонячного сяйва разом з інтенсивною сонячною радіацією створюють на курорті виняткові умови для широкого використання сонячної енергії в лікувальних цілях. На території санаторію є артезіанська свердловина глибиною 125 м, питна вода з якої аналогічна мінерально-столової води.

У 2004 р. на території Голопристанської курортної зони відкритий цілющий гейзер. Глибина джерела 1572 м. Температура – 65°C круглий рік. Надалі на джерелі обладнані три купальні – дві з гарячою водою (45-50 °C) і одна – з лікувальною гряззю. Вода в джерелі буро-коричневого кольору від розчиненого йоду, дуже солоня. Було виявлено корисний вплив джерела на опорно-руховий апарат, щитовидну залозу, нервову систему і дихальні шляхи. Купання в джерелі – досить велике навантаження на організм, рекомендується проводити не частіше двох-трьох разів на тиждень.

Крім бальнеогрязьових курортів в даній курортній зоні розташовуються приморські курортно-рекреаційні зони Залізний порт і Більшовик.

Селище *Більшовик* знаходиться в південно-західній частині Херсонської області. На півдні територія курорту омивається Чорним морем і його затоками Гендрівської і Ягорлицькою.

За своїм географічним положенням Залізний Порт знаходиться на одній широті з

Євпаторією і Саками. Тому тут такий же цілющий клімат і озера з цілющою ропою і гряззю.

Морський клімат селища *Залізний порт* і морські купання показані для лікування і оздоровлення:

- *для дорослих*: при хворобах обміну речовин і деяких формах подагри у людей млявих і малорухливих; при загальному розладі харчування, при недокрів'ї, особливо в осіб, які нещодавно перенесли виснажливі хвороби або операції, а також при недокрів'ї в осіб стомлених або ослаблених після важких розумових праць, при деяких нервових захворюваннях, а саме: нервової слабкості (неврастенії), головного болю, мігрені, при ослабленні діяльності нервово-м'язового апарату, атонії кишечника, атрофіях, парезах і полупаралічах, і легких формах полового безсилля, при хворобі блідій немочі і хлорозі, хронічних катарах носа (нежить), зівя і верхніх дихальних шляхів, малярії, при деяких захворюваннях жіночих статевих органів, при млявості і пітливості, а також для поліпшення харчування і загального стану;
- *для дітей*: при золотусі, зовнішніх туберкульозних ураженнях, при коклюші, його ускладненнях, при рахіті, парезах, геміпарезах, після перенесених інфекційних захворювань, а також при атрофічних явищах від захворювань нервово-м'язових органів, при недокрів'ї, при схильності до всяких простуд взагалі.

У радянські часи в селищі Залізний порт була грязелікарня. Лікувальну грязь, яка має щільність пластиліну і яскраво виражений сірководневий запах, можна добути в невеликій затоці поруч із пляжем.

Блакитна глина знаходиться в селищі Залізний порт буквально під ногами – фактично, все морське дно, якщо трохи копнути, це суцільне родовище блакитної глини. У деяких місцях, недалеко від берега, глина виходить на поверхню – місця ці легко визначити по каламутній воді.

На північно-західному узбережжі Азовського моря знаходиться *Генічеська курортна зона* Херсонщини, яка славиться своїм курортом, Арабатської Стрілкою.

В цілому кліматичні умови Арабатської стрілки, як і інших степових районів Херсонщини, з другої половини весни і до початку осені сприятливі для санаторно-курортної діяльності.

На Арабатській стрілці є мінеральні води, розкриті свердловинами на півночі Арабатській стрілки і на Чонгарському півострові. Висновки про лікувальні властивості Арабатської мінеральної води були зроблені Московським НДІ курортології і фізіотерапії та Одеським НДІ курортології ще на початку 80-х років. Вона рекомендована для лікування захворювань серцево-судинної, центральної нервової, сечовивідної систем, опорно-рухового апарату, шлунково-кишкового тракту.

Крім того на Арабатській стрілці є цілющі термальні мінеральні джерела. За висновком Українського науково-дослідного інституту курортології і фізіотерапії, ці води мають бальнеологічну цінність по своїй мінералізації, хімічному складу і наявності біологічно активних речовин, таких, як йод, бром, кремнієва кислота. Ці мінеральні води можуть бути використані для лікування захворювань опорно-рухового апарату, периферійної нервової системи та інших недуг. Відсутність аміаку і нітратів і присутність кремнієвої кислоти в кількостях вище мінімальних лікувальних норм, термальне значно збільшують їх бальнеологічну цінність.

Перший термальне джерело відкрито випадковим чином: наприкінці 60-х рр. XX ст., Коли Джанкойська експедиція пробурила 10 свердловин на Арабатській стрілці в пошуках нафти і газу, була виявлена мінеральна вода з температурою 45 °С в 10 км від Генічеська, де за період з 1968 по 1980 рр. будувалася функціонуюча нині водо-грязелікарня "Арабатська Стрілка" (у побуті відома як "Гаряче джерело", с. Генічеська Гірка). Сьогодні глибина свердловини становить 1600 метрів, а температура води 40-42 °С. Це слабо лужна, йодо-бромна, хлоридно-натрієва вода. Водолікарня має висновок Одеського інституту курортології про лікувальні властивості та застосування термальної води для лікування багатьох захворювань, а також для оздоровлення пацієнтів в профілактичних цілях.

Встановлено що прийом цих ванн має протизапальну, знеболюючу, спазмолітичну дію, покращуючи мікроциркуляцію на капілярному рівні, тим самим прискорюючи процеси відновлення пошкоджених тканин, нормалізує стан периферичної і вегетативної нервової системи. Наявність у воді броду дає хороший результат в лікуванні вегетативно-судинних дистоній, астеничних і неврозоподібних станів. Хороші результати спостерігаються у хворих на псоріаз.

Подальшими дослідженнями встановлено, що під всією Арабатською стрілкою розташовується величезне термальне підземне озеро. В кінці 80-х XX ст. за селом Щасливцеве пробурили пробну свердловину, з якої стала бити гаряча вода такого ж мінерального складу, тільки набагато гаряче – 82°С (насправді температура і натиск води сильно коливаються – це помітно, якщо поспостерігати за джерелом 10-15 хвилин).

Біля джерела планували зробити цілорічний курорт, використовуючи для оздоровлення море, цілющі грязі і термальне джерело. Почалося будівництво здравниці союзного значення. В даний час джерело відкрите для всіх, не дивлячись на те, що територія та майно не добудованої здравниці взяті в оренду з метою створення бальнеологічного відділення Міжнародної клініки відновного лікування (керівник – проф. В. Козьявкін).

Крім цілющих вод на Арабатській стрілці і поряд з нею є майже невичерпні запаси лікувальної грязі і ропа. Багато дослідників північно-східного вже давно відзначали, що озера Перекопу і затоки Сиваша дуже багаті високоякісними лікувальними грязями. У деяких озерах Генічеського району – таких, як озера Салькове, Генічеське і в протоці Кручене гирло фахівці підрахували запаси лікувальних грязей і довели можливість будівництва в цих районах грязелікарень. Ще один потужний лікувальний фактор – ропа (сольовий розчин) озер і заток.

Генічеська курортна зона має ще одне унікальне гідромінералогічне джерело, таке як мертве озеро Сиваш, відокремлене від Азовського моря Арабатською стрілкою. Вважається, що на землі є лише чотири подібні місця: Велике Солоне озеро в США, Мертве море на Близькому Сході, затока Кара-Богаз-Гол в Туркменістані і Сиваш на Арабатській стрілці.

Сиваш – досить великий басейн (площею 2453 км²), проте його глибина незначна і коливається від 0,5 до 1,5 м (найбільша глибина всього 3,2 м). Мілководдя Сиваша і велика кількість сонячного тепла призводять до того, що солоня вода лагуни сильно прогрівається і випаровується. У водах Сиваша солоність значно вище морської 17% (в Азовському морі 1,1%, в Чорному близько 2%). Така природна вода, насичена мінеральними солями, називається ропою. Правда, зараз солоність трохи нижче через постійні великі скиди прісної води з каналів у

Присиваші. Вода в Сиваші гірко-солоня, з масою гниючих водоростей і різким запахом, в якому відчутний сірководень. Щорічно в Сиваші осідає 12 мільйонів тонн сполук бромю, натрію, магнію та інших цінних мінералів. Мулова сульфідна грязь і ропа Сиваша унікальні тим, що мають яскраво виражені лікувальні властивості і можуть застосовуватися в санаторних, амбулаторних і домашніх умовах для ефективного лікування хворих різних категорій.

Каланчацька курортна зона. У Каланчацькому районі Херсонської області розташовується курортне селище *Хорли*, засноване в 1898 р. баронесою Софією Богданівною Фальц-Фейн на півострові у Каркінітській затоці Чорного моря. Даний півострів на кілька кілометрів врізається в Чорне море і з'єднаний з материком вузьким перешийком.

Поєднання нагрітих степових і вологих морських повітряних мас створює сприятливі умови для лікування і профілактики захворювань верхніх дихальних шляхів, бронхіальної астми, гіпертонії, атеросклерозу, полінозу і т.д. Основним кліматотерапевтичним фактором є море.

Протяжність використовуваної прибережної смуги доходить до 35 км. Мілководне узбережжя тут швидко прогрівається сонцем, завдяки чому купальний сезон в Хорлах починається у першій половині травня і закінчується в кінці вересня. Піщані пологі мілини морського дна роблять узбережжя незамінним місцем оздоровлення дітей. Вода на пляжах Хорлів прогрівається влітку до +30 °С, а у вересні до +23 °С. Каркінітська затока добре прогрівається влітку і не замерзає взимку завдяки Гарячим джерелам, що б'ють з під землі. Води затоки насичені іонами срібла і

йоду.

Бальнеологічний профіль цієї курортної зони складається на основі лікувальних грязей затоки Широкої і Каркінітської затоки. Товщина залягання мулів у цих затоках доходить до 10 м. За даними Одеського НДІ курортології, вони, як і відомі грязі солоних озер Херсонщини, мають цілющі властивості і лікують артрити, тромбози, ревматизм, радикуліт.

На півострові є три джерела з кришталево чистою холодною водою. Одне з них знаходиться при в'їзді на півострів. На краю степу із землі б'є на висоту близько 2-х метрів фонтан чистої артезіанської води, температура якої взимку і влітку від +8 до +9 °С.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Аналіз природних рекреаційно-курортних ресурсів Херсонської області свідчить про наявність на досліджуваній території сприятливих біокліматичних умов, різноманітних унікальних ландшафтних, гідромінералогічних і бальнеогрязьових ресурсів, які можуть виступати в якості природної умови організації оздоровчого туризму. Однак ступінь дослідження хімічного та мікробіологічного складу недавно відкритих термічних мінеральних джерел, відсутність їх курортологічної експертизи, використання застарілих прийомів бальнеотехніки, низьке інформаційне подання Херсонщини на туристичному ринку створюють дисбаланс між наявними природними умовами та ступенем їх використання. Тому представлена характеристика рекреаційно-курортного потенціалу Херсонської області визначає створення стратегічної програми розвитку туризму на 2011-2015 рр.

Література:

1. *Бейдик О.О.* Рекреаційно-туристські ресурси України: методологія та методика аналізу, термінологія, районування: Монографія / *О.О. Бейдик* – К.: Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет», 2001. – 395 с.
2. *Гудзь П. В.* Економічні проблеми розвитку курортно-рекреаційних територій / *П.В. Гудзь* – Донецьк: ІЕПД України, ТОВ "Юго-Восток, ЛТД", 2001. – 269 с.
3. *Калитюк В.А.* Рекреаційно-туристичний комплекс в умовах ринку / *В.А. Калитюк* – Львів: ІРД НАН України, 1999. – 162 с.
4. Курортні ресурси України / За ред. *М. В. Лободи*. – К.: ТАМЕД, 1999. – 344 с.
5. *Мацола В.І.* Рекреаційно-туристичний комплекс України / *В.І. Мацола* – Львів: Інститут регіональних досліджень НАНУ, 1997. – 259 с.
6. *Никитина О.А.* Екологіческие особенности функционирования санаторно-курортного комплекса / *О.А.Никитина* // *Фундаментальные исследования*. – 2006. – № 5 – С. 71-74.
7. *Пожидасев В.В.* Кліматичні та рухові фактори в комплексі санаторно-курортного лікування / *В.В.Пожидасев, Л.І.Фісенко* // *Медицина реабілітація, курортологія і фізіотерапія*. – 2005. – № 3. – С. 7-10.
8. *Рутинський М.І.* Географія туризму України: Навч.-метод. посіб. / *М.І. Рутинський* – Львів: Фенікс, 2002. – 107 с.
9. *Томаневич Л.Я.* Лікувально-оздоровчий туризм в Україні як об'єкт державного регулювання / *Л.Я.Томаневич* // *Науковий вісник Львівського юридичного інституту внутрішніх справ*. – Серія економічна. – 2005. – Випуск 1. – С. 210-217.

Резюме:

Шмалей С.В., Редька И.В. ПРИРОДНЫЕ АСПЕКТЫ РАЗВИТИЯ ОЗДОРОВИТЕЛЬНОГО ТУРИЗМА НА ХЕРСОНЩИНЕ.

В статье проанализированы гидроминералогические и климатические ресурсы Голопристанской, Скадовской, Генической и Каланчакской курортных зон. Определены приоритетные средства и методы использования лечебно-оздоровительных факторов. Степень исследования химического и микробиологического состава недавно открытых термических минеральных источников, отсутствие их курортологической экспертизы, низкое информационное представление Херсонщины на туристическом рынке создают дисбаланс между имеющимися природными условиями и степенью их использования.

Ключевые слова: оздоровительный туризм, природный фактор, климатические и гидроминералогические ресурсы, курортная зона.

Summary:

Shmalyey S.V., Redka I.V. NATURAL ASPECTS OF DEVELOPMENT OF IMPROVING TOURISM IN KHERSON REGION.

The hydromineralogy and climatic resources of resorts zones: Goloprystansky, Skadovsky, Genichesky and Kalanchaksky are analyzed in the article. Identifies priority facilities and methods of use of therapeutic factors. The degree of chemical and microbiological studies of the recently discovered thermal springs, their lack of expertise balneological, the low representation of information on Kherson travel market creates an imbalance between the existing natural conditions and the extent of their use.

Key words: health tourism, natural factors, climate and hydromineralogy resources, resort zone.

Рецензент: проф. Денисик Г.І.

Надійшла 18.09.2011р.
